

Andrzej Tucki

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Zakład Geografii Regionalnej, Instytut Nauk o Ziemi

Regionalne aspekty rozwoju turystyki na przykładzie województwa lubelskiego

Wstęp

Turystyka powszechnie uważana jest za fenomen XX i XXI w. Zarówno w państwach wysoko rozwiniętych, jak i rozwijających się, przypisuje się jej dużą rolę w kształtowaniu dochodu kraju oraz polepszaniu sytuacji gospodarczej na szczeblach regionalnych i lokalnych. Coraz częściej postrzegana jest jako czynnik aktywizacji gospodarczej miast, regionów, gmin. Aby jednak mogła się rozwijać i tym samym podnosić jakość życia mieszkańców obszarów recepcyjnych, muszą istnieć określone uwarunkowania środowiskowe, określane mianem atrakcyjności turystycznej (Rogalewski 1974). W literaturze przedmiotu zgodnie podkreśla się, że o atrakcyjności turystycznej danego obszaru decydują walory turystyczne i baza materialna warunkująca ich wykorzystywanie (Warszyńska, Jackowski 1978); elementy te zwane są także w literaturze zasobami (Kowalczyk 2000) lub dobrami turystycznymi (Gaworecki 2003).

W Polsce, po procesach wymuszonych przez transformację ustrojową, nastąpiły istotne zmiany w zarządzaniu turystyką zarówno na szczeblu centralnym, jak i te-

renowym. Model zarządzania zmieniła ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. o Polskiej Organizacji Turystycznej (DzU Nr 62, poz. 689 z późniejszymi zmianami), która weszła w życie 1 stycznia 2000 r. Podstawową korzyścią powołania POT-u jest rozdzielenie funkcji polityczno-strategicznych od funkcji operacyjnych oraz decentralizacja uprawnień zarządczych w turystyce. Konsekwencją tych zmian jest również inne postrzeganie czynników warunkujących rozwój turystyki. Od tego czasu główną rolę w jej rozwoju na szczeblu lokalnym i regionalnym przypisuje się samorządom terytorialnym, w skład którego wchodzi: samorząd gminny, powiatowy i wojewódzki.

W niniejszym artykule podjęto próbę oceny potencjału turystycznego regionu lubelskiego, uwzględniając uwarunkowania środowiskowe jak i organizacyjne rozwoju turystyki.

Obszar badań

Region lubelski jest stosunkowo młodym regionem geograficznym, który ukształtował się zaledwie w ciągu ostatnich dwustu lat (Maruszczak 2004). Województwo lubelskie w obecnym kształcie powstało na mocy ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa na gminy, powiaty i województwa. Zróżnicowanie przyrodnicze i historyczno-kulturowe przejawia się w krajobrazie naturalnym i kulturowym regionu. Pod względem geomorfologicznym, na analizowanym obszarze dają się wyróżnić trzy równoleżnikowe pasy krajobrazowe: na północy – niziny środkowopolskie, w części środkowej – wyżyny południowopolskie, na południu – obniżenia przedgórskie (Maruszczak 1972). Również pod względem fizyczno-geograficznym region lubelski wykazuje dużą różnorodność środowiska naturalnego (ryc. 1). Analizowany obszar położony jest na pograniczu Europy Zachodniej i Europy Wschodniej w pięciu prowincjach fizycznogeograficznych (ośmiu makroregionach). Do Europy Zachodniej należą tereny w granicach Nizy Środkowoeuropejskiego (Nizina Południowopodlaska), Wyżyn Polskich (Wyżyna Lubelska, Rostocze) i Podkarpacia (Kotlina Sandomierska). Natomiast w Europie Wschodniej położone są części prowincji (makroregionów): Nizy Wschodniobałtyckiego (Polesie Zachodnie, Polesie Wołyńskie) i Wyżyn Ukraińskich (Wyżyna Wołyńska, Kotlina Pobuża). Pod względem administracyjnym na obszarze województwa lubelskiego wydzielono 4 powiaty grodzkie, 20 powiatów ziemskich i 213 gmin.

Elementy kulturowe w przestrzeni turystycznej regionu związane są z dziedzictwem historycznym regionu, jako pozostałością po zabytkach kultury materialnej różnego wieku (od wczesnośredniowiecznych osad, przez założenia architektoniczne związane z rodami magnackimi, po zabytki przemysłowe XIX/XX w.). Od czasów pojawienia się wpływów Rusi analizowany obszar cechuje również wzajemne przenikanie kultur Słowiańszczyzny Zachodniej (łaciński krąg kulturowy) i Wschodniej (ruski krąg kulturowy), a napływ ludności ormiańskiej, niemieckiej czy żydowskiej w XV w. rzutuje na wielokulturowy krajobraz regionu lubelskiego (Skowronek 2006).

Ryc. 1. Położenie regionu lubelskiego na tle granic regionów fizyczno-geograficznych
 Źródło: opracowanie własne na podstawie: Kondracki, Richling (1994).

Choć, jak wynika z literatury przedmiotu (Tucki 2005; Świeca, Tucki 2006), region lubelski nie jest zaliczany do głównych regionów turystycznych kraju, dzięki występującym na jego obszarze walorom turystycznym, możliwy jest rozwój funkcji turystycznej w pewnych jego częściach jako dominującej lub na równi z innymi. Aby jednak rozwój turystyki był bezkolizyjny zarówno dla środowiska naturalnego, jak i sfer społeczno-ekonomicznych, konieczne są analizy i studia uwarunkowań rozwoju turystyki. Zdarza się bowiem coraz częściej, że w wielu gminach, w których turystyka nie ma szans na osiągnięcie sukcesu, przypisuje jej się rolę wiodącą w rozwoju lokalnym. Ponadto doświadczenia wielu regionów turystycznych na świecie wskazują, że właściwy i bezkolizyjny rozwój turystyki jest możliwy jedynie wtedy, gdy odbywa się w sposób planowy (Alejsiak 2000).

Metody badawcze

Ocena wartości środowiska geograficznego, jako zasobów środowiskowych rozwoju turystyki niesie za sobą konieczność wyboru metod badawczych, które jak wynika z literatury nie są uniwersalne, a ich dobór zależy od charakteru, zasięgu przestrzennego oraz skali i przeznaczenia opracowania (Świeca, Tucki 2006).

Z uwagi na dobór kryteriów badawczych, dla oceny uwarunkowań środowiskowych rozwoju turystyki w regionie lubelskim, wykorzystano grupę metod wielowymiarowej analizy porównawczej (Pluta 1997). Wykorzystywana dość powszechnie metoda (Kukuła 1994; Gołembski 1999; Rapacz 2000; Tucki 2004; Zajadacz 2004; Świeca i in. 2005), pozwala na wymierne porównanie między sobą obiektów wielocechowych oraz na przeprowadzenie zobiektywizowanego ich rankingu. Obiektami takimi w przeprowadzonej analizie były podstawowe jednostki podziału terytorialnego województwa lubelskiego – gminy. Jednostki te posłużyły także jako pola podstawowe przeprowadzonej waloryzacji środowiska geograficznego dla potrzeb rozwoju turystyki. Wielkości zasobów turystycznych w analizowanych gminach przedstawiono za pomocą miernika syntetycznego (przybiera on postać liczbową z zakresu 0-1), będącego wypadkową wszystkich przyjętych kryteriów. Badaniem objęto 213 gmin województwa lubelskiego, a przedmiotem analizy i oceny było 18 cech (tab. 1), które zdaniem autora pozwalają na obiektywne określenie atrakcyjności turystycznej obszaru; cechy (w większości przypadków ujęte w postaci wskaźników względnych) pogrupowano w trzy działy: walory turystyczne, zagospodarowanie, dostępność komunikacyjna. Kolejny etap badań obejmował ocenę aktywności społeczności i samorządów lokalnych dla rozwoju turystyki. Do tego celu wykorzystano badania przeprowadzone w 2005 r. przez Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie. Zebrane informacje dotyczyły m.in. opracowanej strategii rozwoju turystyki, studium uwarunkowań rozwoju gminy, form promocji, gminnych programów okołoturystycznych rozwoju turystyki, współpracy w związkach i stowarzyszeniach międzygminnych.

Tab. 1. Struktura potencjału turystycznego – elementy strukturalne

Lp.	Cecha	Jednostka miary	Waga
DZIAŁ I. Walory przyrodnicze			0,50
1.	Wysokości względne	liczba	0,17
2.	Lasy	% pow. gminy	0,17
3.	Łąki i pastwiska	% pow. gminy	0,04
4.	Powierzchnia wód	% pow. gminy	0,08
5.	Obszary chronione	% pow. gminy	0,18
6.	Pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej	Liczba/10 km ²	0,12
Walory kulturowe			
1.	Zabytki	Liczba	0,12
2.	Rezerwaty archeologiczne	Liczba	0,03
3.	Miejsca pielgrzymkowe	Liczba	0,08
4.	Muzea i izby etnograficzne	Liczba	0,09
DZIAŁ II. Zagospodarowanie turystyczne			0,30
1.	Baza noclegowa	Miejsca noclegowe/10km ²	0,40
2.	Kąpieliska strzeżone	Ilość/10km ²	0,20
3.	Wyciągi narciarskie	Ilość wyciągów/10km ²	0,10
4.	Szlaki turystyczne	km/100km ²	0,20
5.	Ścieżki dydaktyczno-przyrodnicze	liczba	0,05
5.	Stadniny, ośrodki jazdy	Liczba/ tys. mieszkańców	0,05 0,15
DZIAŁ III. Dostępność komunikacyjna			0,20
1.	Drogi wewnętrzne (krajowe, wojewódzkie i powiatowe)	Km/100km ²	0,50
2.	Drogi krajowe	Występowanie (0 lub 1)	0,50

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Gołębski 1999, 2002 (zmienione).

Potencjał turystyczny gmin regionu lubelskiego

Przeprowadzona analiza i ocena cech środowiskowych regionu lubelskiego dla rozwoju turystyki oraz analiza uwarunkowań organizacyjnych rozwoju turystyki w gminach regionu lubelskiego, pozwoliły na charakterystykę wielkości i rozkład przestrzenny ich potencjału turystycznego.

Analiza atrakcyjności turystycznej środowiska gmin regionu lubelskiego została podzielona na dwa etapy. Atrakcyjność miast na prawach powiatu (Biała Podlaska,

Chełm, Lublin, Zamość) zbadano oddzielnie ze względu na wielkomięjski ich charakter (dawne stolice województw); oddzielnie badano uwarunkowania rozwoju pozostałych 209 jednostek. Uniknięto w ten sposób „przekłamań”, które mogłyby wystąpić w analizach statystycznych przy porównywaniu i porządkowaniu jednostek przestrzennych pod względem ilości występujących walorów antropogenicznych, poziomu rozwoju infrastruktury turystycznej i in.

W przypadku powiatów grodzkich (miasta Biała Podlaska, Chełm, Lublin, Zamość), otrzymano mierniki syntetyczne, obrazujące przydatność miast dla rozwoju turystyki, z zakresu 0,309 – 0,820 (tab. 2). Najatrakcyjniejszym miastem okazał się Lublin, z uwagi na walory przyrodnicze, kulturowe oraz dostępność komunikacyjną. Znacznie mniejsze, lecz zbliżone wielkości mierników syntetycznych obliczono dla Chełma i Zamościa (tab. 2). Oba miasta charakteryzują podobne wartości walorów turystycznych dostępności, jak i bazy materialnej turystyki. Najmniejszym potencjałem dysponuje Biała Podlaska, w której mierniki cząstkowe dla trzech działów (walory, zagospodarowanie, dostępność komunikacyjna) uzyskały najmniejsze wartości.

Z analizy potencjału turystycznego pozostałej części regionu lubelskiego (209 gmin) wynika, że pod względem atrakcyjności 88 na 209 badanych jednostek uzyskało wartość miernika syntetycznego większą niż średnia arytmetyczna dla całej zbiorowości (0,136); gminy te stanowiły 42 % wszystkich gmin województwa. Największa wartość miernika została obliczona dla gminy Janów Lubelski (0,359), najmniejsza dla Bełżyc (0,049). Gminy atrakcyjne turystycznie (88) reprezentowały różne regiony fizyczno-geograficzne (ryc. 1). Wyraźne ich nagromadzenie występowało na następujących obszarach: Roztocze Tomaszowskie, Równina Biłgorajska, południowa część Polesia Zachodniego i Niziny Południowopodlaskiej, północny fragment Małopolskiego Przełomu Wisły Środkowej.

Przeprowadzone analizy i wyniki badań pokazują również słabe rozwinięcie bazy noclegowej i jej nierównomierne rozmieszczenie na terenie regionu lubelskiego. Z dziesięciu gmin o najwyższych wielkościach miernika syntetycznego tylko w trzech zanotowano wskaźnik liczby miejsc noclegowych w przeliczeniu na tysiąc mieszkańców wyższy od 100, były to: Włodawa (607,8), Krasnobród (246,1), Kazimierz Dolny (145,5); w Lubartowie i Tomaszowie Lubelskim wskaźnik ten nie przekroczył 10. Z gmin atrakcyjnych turystycznie (88 na 209), 52% to gminy, w których w 2005 r. nie było żadnych miejsc noclegowych (Bank Danych Regionalnych GUS). Fakt ten, z jednej strony obniża konkurencyjność Lubelszczyzny w skali kraju jako obszaru recepcyjnego dla turystyki, z drugiej jednak wskazuje potencjalne tereny pod inwestycje, obszary gdzie winny pojawić się działania aktywizujące rozwój turystyki.

Zmierząc do wyodrębnienia gmin charakteryzujących się największymi miernikami atrakcyjności, ponowiono funkcję średniej arytmetycznej, ale tylko dla 88 gmin (średnia równa 0,188). To dało podstawę do wyszczególnienia gmin „wyróżniających się” pod względem wielkości potencjału turystycznego na tle regionu lubelskiego. W ten sposób, w grupie znalazły się 32 gminy (tab. 2), które stanowiły

Tab. 2. Wielkości mierników syntetycznych gmin atrakcyjnych turystycznie

Gmina	Wielkość miernika atrakcyjności turystycznej	Miejsce w rankingu	Gmina	Wielkość miernika atrakcyjności turystycznej	Miejsce w rankingu
Janów Lubelski	0,359	1	Łopiennik	0,175	35
Kazimierz Dolny	0,354	2	Łabunie	0,174	36
Włodawa	0,319	3	Stężycza	0,173	37
Krasnobród	0,314	4	Garbów	0,170	38
Lubartów (m.)	0,291	5	Stary Brus	0,170	38
Zwierzyniec	0,288	6	Sitno	0,170	38
Puławy (miejska)	0,288	6	Komarówka	0,169	39
Tomaszów Lubelski (miejska)	0,281	7	Opole Lubelskie	0,168	40
Urszulin	0,273	8	Krynice	0,167	41
Ułęż	0,256	9	Jeziorzany	0,165	42
Gościeradów	0,234	10	Żyrzyn	0,165	42
Wąvolnica	0,232	11	Horodło	0,163	43
Lubycza królewska	0,230	12	Wiryki	0,163	43
Susiec	0,230	12	Kraśnik	0,162	44
Tomaszów Lubelski	0,227	13	Sułów	0,162	44
Sosnowica	0,225	14	Stary Zamość	0,160	45
Uścimów	0,222	15	Lubartów	0,159	46
Józefów	0,220	16	Wilków	0,159	46
Modliborzyce	0,218	17	Tarnawatka	0,158	47
Kraśnik (miejska)	0,216	18	Terespol	0,158	47
Puławy	0,210	19	Ryki	0,157	48
Tereszpol	0,206	20	Łęczna	0,153	49
Ostrów Lubelski	0,204	21	Adamów	0,149	50
Dęblin	0,200	22	Piaski	0,148	51
Izbica	0,197	23	Hrubieszów	0,147	52
Firlej	0,194	24	Parczew	0,147	52
Bełżec	0,194	24	Stoczek Łukowski(m.)	0,147	52
Szczepietów	0,194	24	Biała Podlaska	0,146	53
Włodawa (m.)	0,194	25	Cyców	0,146	53
Janowiec	0,193	26	Konopnica	0,145	54
Annapol	0,192	26	Łukowa	0,144	55
Potok Wielki	0,192	27	Międzyrzec	0,143	56
Nałęczów	0,186	28	Wola Uhruska	0,143	56
Dzwola	0,184	29	Borki	0,142	57
Łaziska	0,182	30	Nielisz	0,142	57
Krasnystaw (miejska)	0,180	31	Ludwin	0,141	58
Terespol (m.)	0,180	31	Karczmiska	0,140	59
Adamów (zamojski)	0,179	32	Radzyń Podlaski (m.)	0,140	59
Biłgoraj	0,177	33	Rokitno	0,140	59
Krasnystaw	0,177	33	Radecznica	0,139	60
Kock	0,177	33	Siemień	0,139	60
Zamość	0,177	33	Puchaczów	0,138	61
Chełm	0,176	34	Łuków	0,137	62
Frapol	0,176	34	Jabłoń	0,136	63
Powiaty grodzkie			Pow. grodzkie		
Lublin	0,820	1.	Zamość	0,490	3.
Chełm	0,514	2.	Biała Podlaska	0,309	4.

Nazwy gmin „wyróżniających się” pogrubiono

Źródło: opracowanie własne.

podmiot dalszych badań porównawczych dotyczących uwarunkowań rozwoju turystyki w regionie lubelskim – polityki turystycznej gmin.

Turystyka i wypoczynek mogą mieć dla lokalnej gospodarki znaczenie podstawowe, uzupełniające lub marginalne. O roli, jaką odgrywają w systemie gospodarki lokalnej decydują nie tylko walory turystyczne, wielkość zagospodarowania turystycznego, ale również aktywność społeczności lokalnej i władz samorządowych (Pawlusiński 2005). Uwarunkowania organizacyjne rozwoju turystyki w literaturze definiowane są często jako polityka turystyczna państwa i samorządów lokalnych. W. Gaworecki (2000) pod pojęciem tym rozumie „świadome popieranie i kształtowanie turystyki przez różnego rodzaju organizacje i instytucje wpływające swą działalnością na to wszystko, co jest ważne dla turystyki”. Wśród elementów decydujących o polityce turystycznej wymienia się państwo oraz regionalne i lokalne wspólnoty samorządowe, stowarzyszenia, organizacje (Migdal 2003). Elementy te nazywane też są podmiotami lokalnej polityki turystycznej (Michałowski, Ziółkowski 2002). Polityka turystyczna obejmuje również zadania związane z zaspokajaniem szeroko rozumianych zbiorowych potrzeb lokalnych społeczności. Zadania te obejmują m.in. utrzymanie ładu przestrzennego, ochronę środowiska naturalnego, rozwój infrastruktury technicznej. Inne elementy polityki turystycznej regionu to narzędzia promocyjne (udział i organizacja targów, materiały promujące atrakcje turystyczne regionu), jak i działalność organizacji pozarządowych. Istotnym wyznacznikiem zaangażowania obszarów w rozwój turystyki jest przynależność do ROT-ów oraz LOT-ów. Duże znaczenie ma także członkostwo w organizacjach lub stowarzyszeniach promujących gminy, powołanych w celu ochrony i kształtowania środowiska naturalnego. Powszechnie w literaturze przedmiotu uważa się również, iż warunkiem koniecznym dla prawidłowo ukierunkowanej polityki gminy są wstępne analizy i studia uwarunkowań jej rozwoju.

Określenie atrakcyjności turystycznej gmin winno stanowić podstawę do dalszego jej planowania i wdrażania programów okołoturystycznych, tak na szczeblu lokalnym, jak i regionalnym, a dodatkowo usystematyzowanie gmin regionu lubelskiego pod kątem atrakcyjności turystycznej daje podstawę do określenia obszarów predysponowanych do rozwoju turystyki w skali regionu. Do analizy uwarunkowań organizacyjnych, stymulujących rozwój turystyki w tych gminach posłużono się badaniami Biura Planowania Przestrzennego w Lublinie. Badania były prowadzone w okresie czerwiec-wrzesień 2005 r. dla gmin atrakcyjnych turystycznie.

Ważnym elementem polityki turystycznej są dokumenty planistyczne i zawarte w nich cele strategiczne rozwoju turystyki. Analiza gminnych zapisów planistycznych pozwala stwierdzić, że nie wszystkie z badanych gmin podchodzą do kwestii rozwoju turystyki w sposób równorzędny. Wśród dokumentów będących podstawą polityki turystycznej w badanych gminach można wymienić: Strategię Rozwoju Turystyki, Studium Uwarunkowań Rozwoju Turystyki i Rekreacji, Plan Rozwoju Turystyki, Plan Zagospodarowania Przestrzennego, Plan Rozwoju Lokalnego, Strategia Rozwoju Gminy. Wśród badanych gmin, tylko dwie (Janów Lubelski i Józefów) i miasto Kraśnik miały opracowane Strategię Rozwoju Turystyki. Wśród

Tab. 3. Struktura polityki turystycznej gmin „wyróżniających się” pod względem atrakcyjności turystycznej spośród gmin regionu lubelskiego

Gmina	Strategia rozwoju turystyki	Planowanie rozwoju turystyki wynikające z przyjętych dokumentów planistycznych ¹	Programy rozwoju turystyki <i>sesnu stricte</i>		Atrakcje turystyczne postrzegane przez gminę	Promocja gminy		Przynależność do stowarzyszeń, związków itp.			IT ²	
			były	będą		internet	inne	LOT	Agro-turystyczne	inne		
Janów Lubelski	+	++	+	+	+	++	+			+	+	
Kazimierz Dolny		+			+	+	+					+
Włodawa		+	+	+	+	+	+			+		
Krasnobród		++		+	+	+	+			+		+
Lubartów (m.)						+						
Zwierzyniec					+	+	+		+			+
Puławy (m.)		++			+	+						
Tomaszów Lub. (m.)		+										
Urszulín						+				+		
Ułęż					+							
Gościadów		++			+							
Wąwolnica					+	+	+		+			
Lubycza Królewska						+						
Susiec		+		+	+	+	+		+			+
Tomaszów Lub.					+	+	+					

Tab. 3. cd.

Gmina	Strategia rozwoju turystyki	Planowanie rozwoju turystyki wynikające z przyjętych dokumentów planistycznych ¹	Programy rozwoju turystyki <i>sesnu stricte</i>		Atrakcje turystyczne postrzegane przez gminę	Promocja gminy		Przynależność do stowarzyszeń, związków itp.			IT ²
			były	będą		internet	inne	LOT	Agro-turystyczne	inne	
Sosnowica		++			+	++			+		+
Uścimów					+	+					
Józefów	+	++			+	+	+		+		+
Modliborzyce				+	+				+		+
Kraśnik (m.)	+	+		+	+	+					+
Puławy					+				+		+
Tereszpol					+						
Ostrów Lub.					+	+			+		
Dęblin		+		+	+	+					+
Izbica											
Firlej		+		+	+	+			+		+
Bełżec					+	+	+				
Szczebrzeszyn					+	+	+	+	+		+
Janowiec		++			+	+	+		+		
Annopol		+			+	+					+
Potok Wielki									+		+
Włodawa (m.)					+	+					+

¹ xx – szczegółowo, x – ogólnie² IT – punkty informacji turystycznej

Źródło: opracowanie własne.

gmin „wyróżniających się”, tylko trzynastcie planowało rozwój turystyki, założony w dokumentach planistycznych (tab. 3).

O aktywności samorządów lokalnych świadczyć mogą również wdrożone i planowane okołoturystyczne programy rozwoju. Z obszaru województwa lubelskiego tego typu projekty występują m.in. w gminach: Modliborzycze, Potok i Janów Lubelski – „Leader Plus”, Dęblin – „Miasto wojskowe” i „Miasto rowerów”, Firlej – „Sąsiedztwo Polsko-Białorusko-Ukraińskie w ramach programu Interreg III” i in. W przypadku pozostałych gmin, programy rozwoju definiowane były zbyt ogólnikowo i w większości przypadków dotyczyły rewitalizacji obiektów zabytkowych, budowy szlaków rowerowych i ścieżek edukacyjnych, modernizacji infrastruktury turystycznej, budowy zbiorników rekreacyjnych itp.

Ważnym aspektem omawianego zagadnienia jest stosunek władz samorządowych do zasobów turystycznych gminy. Sposób, w jaki władze postrzegają i oceniają potencjał turystyczny może mieć wpływ na podejmowane kierunki działań i sposób jego wykorzystania. Wyniki badań pokazują, że tylko pięć gmin „wyróżniających się” nie uznało tego elementu polityki turystycznej za istotny (tab. 3).

O aktywności samorządów lokalnych świadczy także przynależność do związków i stowarzyszeń międzygminnych. Jak wynika z danych Lubelskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej, na analizowanym obszarze działają obecnie cztery Lokalne Organizacje Turystyczne: LOT „Ziemia Nałęczowska”, Poleska Lokalna Organizacja Turystyczna, LOT „Zamość i Roztocze”, LOT „Powiśle”. Łącznie skupiają one 19 gmin. Wśród innych istniejących grup działania warto wymienić: Związek Gmin Nadwiślańskich (m.in. gmina Annopol) czy powołaną w 2005 r. przez gminy Janów Lubelski, Modliborzycze i Potok Wielki – Lokalną Grupę Działania „Leśny Krąg”. Rozwój lokalnej gospodarki turystycznej wspomagają także działania społeczności lokalnych. Wyrazem tego mogą być funkcjonujące gospodarstwa agroturystyczne, obecne na terenie gminy, a wchodzące w skład Lubelskiego Związku Stowarzyszeń Agroturystycznych (tab. 3).

Kolejnym przejawem aktywności władz lokalnych w dziedzinie turystyki mogą być: promocja i informacja turystyczna. Z przeprowadzonych badań wynika, że około 70% badanych gmin posiada oficjalną stronę internetową z informacjami dotyczącymi historii, zabytków, walorów turystycznych. Tylko 12% gmin oferowało foldery, mapy, miniprzewodniki promujące ich gminy. W badaniach uwzględniono również tak istotny element promocji jakim jest informacja – około 1/3 z przebadanych gmin miała na swym terenie punkt informacji turystycznej.

Podsumowanie

Z przeprowadzonych analiz nasuwają się następujące wnioski:

1. Na obszarze województwa lubelskiego gminy wykazują duże zróżnicowanie pod względem atrakcyjności turystycznej. Najbardziej atrakcyjne obszary (tzw.

gminy atrakcyjne w liczbie 88) pokrywają się z obszarem Roztocza, Równiny Biłgorajskiej, południowymi fragmentami Polesia Lubelskiego oraz terenami położonymi wzdłuż środkowej Wisły. Wśród gmin atrakcyjnych pod względem turystycznym, jednak tylko połowa (52%) dysponowała w 2005 r. miejscami noclegowymi, a fakt, że znalazły się one w tej grupie związany jest z dużą wartością walorów turystycznych, przyrodniczych i kulturowych, występujących na ich terenie.

2. Aktywność władz lokalnych wśród 32 wyróżniających się gmin różniła się sposobem podejścia i zakresem podejmowanych działań w ramach polityki turystycznej:

– gminne dokumenty planistyczne jako podstawa planowanych kierunków działań na rzecz rozwoju turystyki, obecne były tylko w około 1/3 jednostek. Wśród analizowanych gmin tylko 4 posiadały aktualną strategię rozwoju turystyki, natomiast programy *stricte* turystyczne wystąpiły do 2005 r. w 4 gminach, a planowane są tylko w 6. Najwięcej (ponad połowa) gmin posiadało aktualne Programy Rozwoju Gmin lub Strategie Rozwoju Gmin o treści poświęconej planowaniu rozwoju turystyki, przy czym skala planowanych działań rozwojowych różniła się w poszczególnych gminach co pokazuje tabela 3.

– w zakresie instrumentów promocyjnych wykorzystywanych przez gminy, stron internetowych z zakładkami dotyczącymi turystyki i walorów turystycznych, posiadała większość z 32 gmin. W przypadku innych form promocji (foldery, mapy, przewodniki), tylko 12 gmin dysponowało takimi materiałami.

– przynależność do stowarzyszeń i chęć współpracy w ramach związków podjęła połowa badanych gmin. Najwięcej wykazywało swą aktywność w przynależności do Lubelskiego Stowarzyszenia Gospodarstw Agroturystycznych. Istotne znaczenie w rozwoju lokalnej gospodarki turystycznej ma przynależność do Lokalnych Organizacji Turystycznych – w 2005 r. gmin zrzeszonych na obszarze regionu lubelskiego było 19. Ponadto 4 z badanych gmin zawiązało Lokalną Grupę Działania „Leśny Krąg”.

Literatura

- Alejziak W., 2000, *Metodologia programowania rozwoju turystyki na szczeblu lokalnym i regionalnym*, [w:] M. Boruszczak (red.), *Polityka samorządu terytorialnego w dziedzinie turystyki*, Zbiór materiałów pokonferencyjnych, Gdańsk.
- Brzezińska-Wójcik T., Świeca A., Tucki A., 2003: *Ocena warunków rozwoju ruchu turystycznego w województwach wschodniej Polski*, Rocznik Naukowy ZWWF w Białej Podlaskiej.
- Daszkowska M., 2000, *Samorząd terytorialny szansą rozwoju turystyki w Polsce*, [w:] M. Boruszczak (red.), *Polityka samorządu terytorialnego w dziedzinie turystyki*, Zbiór materiałów pokonferencyjnych, Gdańsk.
- Gaworecki G., 2000, *Turystyka*, PWE, Warszawa.
- Gołembski G. (red.), 1999, *Regionalne aspekty rozwoju turystyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Poznań.

- Kondracki K., Richling A., 1994., Mapa – *Regiony fizyczno-geograficzne*.
- Kowalczyk A., 2000, *Geografia turystyki*, PWN, Warszawa.
- Maruszczak H., 1972, *Wyżyny lubelsko-wołyńskie*, [w:] Klimaszewski M. (red.), *Geomorfologia Polski*, 1., Warszawa, 340-383.
- Maruszczak H., 2004: *Podziały geograficzne Europy i problemy pogranicza Słowiańszczyzny zachodniej i wschodniej*, [w:] Maruszczak H., Michalczyk Z. (red.), *Geograficzne problemy pogranicza Europy zachodniej i wschodniej*, Wyd. UMCS, Lublin.
- Michałowski K., Ziółkowski R., 2002, *Zarządzanie turystyką*, Rozpr. Nauk 97, Politechnika Białostocka, Białystok.
- Migdal M., 2004, *Regionalne i Lokalne Organizacje Turystyczne*, [w:] M. Migdal (red.), *Jak rozwijać lokalną turystykę?*, Forum Turystyki Pomorza Zachodniego, Szczecin.
- Migdal M., 2004, *System organizacyjny turystyki w Polsce*, [w:] M. Migdal (red.), *Jak rozwijać lokalną turystykę?*, Forum Turystyki Pomorza Zachodniego, Szczecin.
- Pawłusiński R., 2005, *Samorząd lokalny a rozwój turystyki*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Pluta W., 1997, *Wielowymiarowa analiza porównawcza w badaniach ekonomicznych*, PWE, Warszawa.
- Rapacz A., 1998, *Uwarunkowania i możliwości rozwoju turystyki przyjazdowej w wybranych gminach Środkowego Nadodrza*, Wydawnictwo Jaremen, Jelenia Góra.
- Rogalewski A., 1974, *Zagospodarowanie turystyczne*, WSiP, Warszawa.
- Skowronek E., 2006: *Socio-economic determinants of the development of cultural landscapes in Szczepczyszyn and Tomaszów Roztocze*, [w:] E. Skowronek, W. Wołoszyn, T. Spek, K.M. Born (red.), *Cultural landscapes of the Lublin Upland and Roztocze*, Kartpol, Lublin.
- Świeca A., Krukowska R., Tucki A., 2005, *Przyrodnicze i kulturowe uwarunkowania rozwoju turystyki na obszarze Lubelszczyzny*, [w:] J. Mościbroda (red.), *Spółeczeństwo i gospodarka Lubelszczyzny*, Wyd. UMCS, Lublin.
- Świeca A., Tucki A., 2006, *Atrakcyjność jako odzwierciedlenie wartości w geografii turystyki*, [w:] M. Łanczont, G. Janicki (red.), *Wartości w geografii*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Tucki A., 2004: *Próba oceny atrakcyjności turystycznej obszaru na przykładzie gminy Ludwin*, [w:] Z. Michalczyk (red.), *Badania geograficzne w poznawaniu środowiska*, Wyd. UMCS, Lublin.
- Tucki A., 2005, *Walory turystyczne Lubelszczyzny w świetle regionalizacji turystycznych Polski*, Zesz. Nauk., 1, Wydawnictwo Akademickie WSS-P, Lublin.
- Ustawa z dnia 25.06.1999 r. o Polskiej Organizacji Turystycznej (Dz. U. Nr 62, poz. 689 z późniejszymi zmianami).